

УДК 378.14

І. І. Волотівська,

аспірант

(ВКНЗ "Коростишівський педагогічний коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради)

voinkorpk@mail.ru

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ПЕДАГОГІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НАПРИКІНЦІ 40-Х – НА ПОЧАТКУ 50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у післявоєнний період. Акцентовано увагу на значенні педагогізації як основного напрямку посилення цієї підготовки. Розкрито та проаналізовано основні ідеї та методичні рекомендації, висунуті вітчизняними педагогами наприкінці 40-х – на початку 50-х років минулого століття щодо перебудови навчального процесу вищої школи з метою покращення педагогічної спрямованості підготовки вчителів іноземної мови. Ці педагоги вбачали рушійну силу зростання професійної майстерності майбутнього вчителя у педагогізації.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогізація, учитель іноземної мови, навчальний процес.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку загальноєвропейської і глобальної взаємодії та інтеграції знання іноземних мов і їх викладання визначаються як один із пріоритетних напрямів освітньої діяльності держав світу. Успішність обов'язкового вивчення однієї іноземної мови вже з початкової школи, розпочатої в Україні з 2002 року, значною мірою залежить від рівня кваліфікації та професійної підготовки вчителя до ефективного викладання іноземної мови. У зв'язку з цим у перспективних документах щодо розвитку освіти України у ХХІ столітті наголошується на необхідності забезпечення державою підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, добре обізнаних з психолого-педагогічними, дидактичними, методичними особливостями навчання дітей різних вікових груп, здатних до творчої праці та професійного розвитку.

Важливою вимогою такої підготовки є підвищення рівня професіоналізації в процесі засвоєння майбутніми вчителями різних знань з програми професійної освіти. Особливої уваги в зв'язку з цим набуває педагогізація як риса професійної педагогічної освіти, впровадження якої було розпочато в Україні Інститутами народної освіти ще в 20-ті роки минулого століття.

Врахування здобутків і труднощів попереднього історичного досвіду професійно спрямованої підготовки вчителя іноземної мови може стати основою для більш глибокого розуміння сучасної її проблематики і більш повного бачення генези такої підготовки. Конструктивно-критичне вивчення досвіду, нагромадженого вітчизняними професійно-педагогічними навчальними закладами, дає змогу прослідкувати зумовленість професійної підготовки вчителя іноземної мови суспільно-політичними, соціально-культурними та іншими чинниками, розглянути її як систему, яка розвивається не тільки в синхронії, а й у діахронії, визначити тенденції такого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки педагогічних кадрів не втрачає своєї актуальності. Нею активно займаються такі українські вчені, як О. А. Дубасенюк, О. Н. Пехота, Є. С. Барбіна; шляхи та методи професійного становлення вчителя розкриваються у дослідженнях О. О. Абдулліної, Ю. К. Бабанського, В. І. Загвязинського, І. А. Зязюна, С. О. Сисоевої, Р. П. Скульського, В. О. Сластьоніна; формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності знайшло своє відображення у роботах І. М. Богданової, Є. П. Голобородька, О. В. Волошенка, Л. П. Кадченка, Л. А. Михайлової, Г. О. Нагорної; формуванню професійної компетенції майбутніх учителів іноземних мов як основи педагогічної майстерності присвячені праці Л. В. Ананьєвої, В. В. Баркасі, О. Б. Бігіч, Н. С. Мартинович, Г. В. Мельниченка, Ю. І. Пассова, В. В. Сафонової, Т. Ю. Тамбовкіної.

Проте проблема педагогізації професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови досі не знайшла достатнього висвітлення в сучасній педагогічній науці. Вперше поставила цю проблему в історико-педагогічному ракурсі О. Є. Мисечко. Таким чином, актуальність вивчення проблеми професійно орієнтованої підготовки вчителя до навчання іноземної мови в історико-педагогічному аспекті обумовлюється необхідністю інтенсифікації наукових пошуків особливостей такої підготовки з огляду на важливість у сучасних цивілізаційних умовах володіння іноземними мовами. Недостатньо опрацьована та висвітлена проблема потребує подальшого вивчення.

У зв'язку з цим **метою статті** є огляд розвитку ідеї педагогізації професійної підготовки вчителя іноземної мови наприкінці 40-х – на початку 50-х років ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. На цей період припадає повоєнна розбудова вщент зруйнованого війною народного господарства держави. Водночас необхідно було відновлювати систему освіти. Потрібно було зробити висновки з пережитих країною випробувань та розпочинати нове життя. В організації професійної освіти вчителів іноземних мов цей період відзначився прийнятою 7 квітня 1946 року Радою Міністрів

УРСР і Центральним Комітетом КП(б)У постановою "Про поліпшення вивчення іноземних мов у семирічних і середніх школах УРСР", що спонукало до негайного збільшення кількості й якості підготовки кваліфікованих педагогів, суттєвого розширення мережі професійних освітніх закладів. Відновили свою діяльність Харківський, Дніпропетровський, Одеський педагогічні інститути іноземних мов. Також було відкрито нові [1]. Проте, підготовка кадрів здійснювалася не на високому рівні.

Відомий у той час радянський методист А. Монігетті вважав, що причиною цього є недостатня педагогізація навчального процесу. Саме він першим серед науковців, що займалися проблемами іншомовної освіти, звернувся до теми більш цілеспрямовано зорієнтованої на майбутнє викладання іноземної мови у школі професійної підготовки вчителів. Його авторству належали статті, надруковані в 40-50-х роках у єдиному фаховому журналі з питань викладання іноземних мов "Иностранные языки в школе". Студенти інститутів та факультетів іноземних мов, а також викладачі мовних дисциплін, на його думку, не досить чітко розуміли зміст і форми професійної підготовки не загалом іншомовних філологів, а саме майбутніх учителів іноземних мов. Він сформулював деякі принципи педагогізації іншомовної фахової підготовки, які могли знайти своє застосування не лише в курсі методики та в ході педагогічної практики, але й при викладанні спеціальних мовних дисциплін: теоретичних (фонетика, граматики, лексикологія, історія мови) і практичних (лексика, усна і писемна практика, переклад).

По-перше, викладачам фахових дисциплін варто було ґрунтовно ознайомитися з програмою середньої школи з іноземних мов, щоб проаналізувати й співставити шкільну та вузівську термінологію і дотримуватися єдиних термінів при позначенні мовних явищ і мовленнєвих процесів. По-друге, А. Монігетті вважав доречним знайомство викладачів вищої школи з шкільними підручниками з іноземних мов та книгами для вчителя, що додавалися до них, що давало можливість навчити студентів складати план та окремі елементи уроку. Практикуючи виразне читання студентами на практичних заняттях з фонетики чи лексики вголос текстів із шкільних підручників, можна було не тільки відпрацьовувати правильну вимову й інтонацію, а й привчати при цьому студентів виступати перед аудиторією. Доцільним було залучення студента до роботи педагога безпосередньо в аудиторії: виправлення помилок своїх товаришів в усному мовленні та письмових роботах. Проведення під керівництвом викладача окремих етапів практичних занять виробляло практичні вміння по введенню, закріпленню та контролю засвоєння мовного матеріалу [2].

У 1947-1950 роках кафедри педагогіки та методики мали безліч "невикористаних", на думку А. Монігетті, ресурсів. Більше уваги варто було звертати на розвиток у студентів умінь поєднувати навчання з вихованням, чіткості, принциповості, волевих якостей, умінь поводитися на уроці, умінь користуватися наочністю та ставити оцінки, умінь боротися з порушенням дисципліни.

Курс методики також потребував змін. Варто було перебудувати план таким чином, щоб кожна теоретична тема закріплювалася на практичному семінарі, щоб навчати студентів на матеріалі підручника складати тематичний план уроків та розробляти окремі елементи уроку.

Особливу увагу радили звертати на ознайомлення студентів зі стабільними підручниками з іноземної мови для школи та педагогічну практику, що завжди займала чи не найперше місце у підготовці фахівців будь-якої спеціальності. Звичайно, якість проведених студентами занять прямопропорційно залежала від їх підготовки у вузі. Наприкінці 40-х років XX століття ця підготовка була недостатньою, оскільки не повністю враховувала потреб школи. Крім того, не було ділового тандему між кафедрами мови та методики. Навіть студенти з бездоганним практичним володінням іноземною мовою були не завжди спроможні результативно застосувати отримані знання на практиці. Проте, певне покращення підготовки студентів до підпрактики все ж відбулося у 1949 році після затвердження Міністерством вищої освіти СРСР стандартної програми підпрактики. Інструктивні конференції, семінари, виставки "На допомогу практиканту", друковані інструкції із проведення практики, збільшення кількості пробних уроків – неповний перелік засобів підвищення якості підпрактики, що рекомендувалися в програмі.

Обговорення у педагогічній періодиці проблеми педагогізації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови набуло свого розвитку у статті І. Р. Шиллінга "Об улучшении подготовки студентов педагогических институтов иностранных языков", що вийшла друком в журналі "Иностранные языки в школе" у 1950 році.

І. Р. Шиллінг запропонував свої шляхи покращення підготовки студентів інститутів іноземних мов. Його формулювання головної вимоги – педагогізації навчального процесу – полягало в тому, щоб навчити майбутніх учителів навчати мови, а не лише навчатися самим. Ця тенденція мала, на його думку, пронизувати усі 5 курсів навчання у вузі. Студентам, наголошував він, варто було не лише засвоїти явища мови, а й аналізувати їх (наводити приклади, помічати помилки інших студентів та виправляти і пояснювати їх). Тісне сплетіння методики навчання мови з практикою мови у ході роботи зі шкільним підручником мало розвивати у студентів вміння розглядати отримані знання очима і студента, і педагога, а також виховувати інтерес і любов майбутніх педагогів до обраної професії [3].

3. М. Цветкова у статті "Основные вопросы методики обучения в педагогических институтах и на факультетах иностранных языков" також виділила цілу низку умов, що заважали студентам повною мірою підготуватися до роботи вчителя іноземних мов:

- Недостатні знання граматики рідної мови. Вивчення граматики у школі закінчувалася у 7 класі, тому до вступу у вуз основні аспекти забувалися – студентам було важко порівнювати граматику та лексику іноземної та рідної мов;
- невміння працювати самостійно;
- відсутність конкретно поставленої мети на початку кожного курсу вузу – студенти не завжди виділяли необхідний аспект мови з-поміж інших;
- відсутність педагогізації навчального процесу, зокрема, відсутність педагогічних дисциплін на початковому етапі навчання у вузі, що унеможливлювало сприйняття студентами можливих труднощів у викладанні мови у педагогічному ракурсі;
- викладання граматики і практики мови без належного теоретичного обґрунтування на початковому етапі навчання (без порівняння з рідною мовою та без вказівок на можливі труднощі вживання того чи іншого мовного явища учнями у школі);
- відсутність курсу перекладу та навчання перекладу як особливого аспекту іноземної мови;
- акцент на практичному репродуктивному оволодінні мовою на початковому етапі навчання, що гальмувало засвоєння граматики;
- відсутність зв'язку мовлення з мисленням у тогочасних умовах, коли мова ще не була засобом спілкування для широких кіл тих, хто її вивчав у школі, та відсутність наочності;
- виконання великої кількості механічних вправ, що не давало можливості для розумового розвитку;
- відсутність науково обґрунтованої методики викладання іноземних мов. Таким чином,

З. М. Цветкова вважала стан викладання іноземної мови у педагогічних інститутах "ненормальним" і вбачала рішення проблеми у цілковитій взаємодії вузівської і шкільної методик навчання мови [4].

У постанові "Про покращення викладання іноземних мов у середніх школах", прийнятої 4 жовтня 1947 року Радою Міністрів СРСР, йшлося також про необхідність підвищення рівня знань учнів з іноземної мови шляхом свідомого сприйняття та розуміння мови літературних творів видатних зарубіжних письменників. Цілком логічно виникло питання педагогізації літературної підготовки майбутніх учителів іноземної мови [5]. На багатьох факультетах іноземних мов історію літератури та літературу вважали додатком до навчального плану, що мала покращити знання мови, ігноруючи при цьому зміст літературного матеріалу, який насправді мав значний культурологічний потенціал для викладання іноземної мови у школі. Тому досить часто лінгвісти, а не літературознавці, викладали ці предмети. Крім того, державні іспити у вузах не містили питань з літератури, що, звичайно, знижувало вагу літературної підготовки. Потрібні були програми, посібники та підручники з літератури іноземної мови, щоб забезпечити їй належне місце у системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови та підвищило рівень її викладання на факультетах іноземних мов.

Гостра потреба у викладачах іноземних мов у зв'язку зі збільшенням кількості шкіл у повоєнний період призвела до стрімкого збільшення кількості факультетів іноземних мов у педагогічних інститутах та інститутах іноземних мов [6: 300-301]. Це суттєво покращило розвиток професійної іншомовної підготовки вчителів наприкінці 40-х – на початку 50-х років ХХ століття.

У контексті розглянутої проблеми центральним аспектом сучасної професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови повинно залишатися питання оптимального співвідношення теоретичних і практичних знань студентів, а основним напрямом – педагогізація навчально-виховного процесу. Це, на нашу думку, призведе до зростання професійної майстерності майбутніх учителів іноземної мови, а також сприятиме здатності до успішної практичної педагогічної діяльності. В свою чергу, окреслені історією засоби педагогізації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови потребують подальшого вивчення та аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. План підготовки учителів для семирічних і середніх шкіл УРСР на 1949-1950 рр. – ЦДАВОВ України, ф.166, оп.15, спр.575, арк. 26–28.
2. Монигетти Ан. О педогогизации учебного процесса в институтах и на факультетах иностранных языков / Ан. Монигетти // Иностранные языки в школе. – 1949. – № 5. – С. 51–58.
3. Шиллинг И. Р. Об улучшении подготовки студентов педагогических институтов иностранных языков / И. Р. Шиллинг // Иностранные языки в школе. – 1950. – № 1. – С. 63–68.
4. Цветкова З. М. Основные вопросы методики обучения в педагогических институтах и на факультетах иностранных языков / З. М. Цветкова // Иностранные языки в школе. – 1951. – № 5. – С. 53–62.
5. Тураев С. В. О литературной подготовке преподавателей иностранных языков / С. В. Тураев // Иностранные языки в школе. – 1949. – № 2. – С. 42–50.

6. Мисечко О. Є. Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (початок XX ст. – початок 1960-х років) / О. Є. Мисечко. – Житомир : "Полісся", 2008. – 528 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Plan pidgotovky uchyteliv dlia semyrichnykh ta serednykh shkil URSR na 1949 – 1950 rr. [The Plan for Teachers' Preparation for Seven-Year and Secondary Schools of the USSR for 1949 – 1950]. – TSDAVOV Ukrainy, f. 166, op. 15, spr. 575, ark. 26–28.
2. Monigetti An. O pedagogizatsii uchebnogo protsessa v institutakh i na fakultetakh inostrannykh yazykov [About Pedagogization of Educational Process at Institutes and Foreign Languages Faculties] / An. Monigetti // Inostrannye yazyki v shkole [Foreign Languages at School]. – 1949. – № 5. – S. 51–58.
3. Shylling I. R. Ob ulutshenii podgotovki studentov pedagogicheskikh institutov inostrannykh yazykov [About Improvement of Students' Preparation at Pedagogical Institutes of Foreign Languages] / I. R. Shylling // Inostrannye yazyki v shkole [Foreign Languages at School]. – 1950. – № 1. – S. 63–68.
4. Tsvetkova Z. M. Osnovnye voprosy metodiki obucheniya v pedagogicheskikh institutakh i na fakultetakh inostrannykh yazykov [Main Issues of Teaching Methodology at Pedagogical Institutes and Foreign Languages Faculties] / Z. M. Tsvetkova // Inostrannye yazyki v shkole [Foreign Languages at School]. – 1951. – № 5. – S. 53–62.
5. Turaev S. V. O literaturnoi podgotovke prepodavatelei inostrannykh yazykov [About Literary Preparation of Foreign Languages Teachers] / S. V. Turaev // Inostrannye yazyki v shkole [Foreign Languages at School]. – 1949. – № 2. – S. 42–50.
6. Mysechko O. Ye. Formuvannia systemy fakhovoi pidgotovky vchytelia inozemnoi movy u pedagogichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (pochatok XX st. – pochatok 1960-kh rokiv) [Forming the Professional System of Preparation of Foreign Languages Teachers at Pedagogical Institutions of Ukraine (the Beginning of the XX Century – the Beginning of 1960s)] / O. Ye. Mysechko – Zhytomyr : "Polissia", 2008. – 528 s.

Матеріал надійшов до редакції 24.12. 2013 р.

Володівська І. І. Актуалізація ідей педагогізації професійної підготовки вчителя іноземного мови в кінці 40-х – в початку 50-х років XX століття.

В статье рассмотрены некоторые аспекты профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка в послевоенный период. Внимание акцентируется на значении педагогизации как основного направления усиления такой подготовки. Раскрыты и проанализированы основные идеи и методические рекомендации отечественных педагогов 40-х – 50-х годов XX столетия об изменении учебного процесса высшей школы с целью улучшения педагогической направленности учителей иностранного языка.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагогизация, учитель иностранного языка, учебный процесс.

Volodiv'ska I. I. Developing the Idea of Pedagogization of Foreign Language Teachers' Professional Preparation in the Late 40s – Early 50s of the XX Century.

Some aspects of the professional preparation of future teachers of foreign languages in the afterwar period are examined in the article. At that time Ukraine was destroyed by the war and needed rebuilding and reorganization of the educational system. That is why a lot of pedagogical institutes of foreign languages resumed their work after some governmental documents concerning broadening the professional preparation network. Methodological recommendations of the famous educationalists of that time about the improvement of foreign languages teachers' preparation are presented. The scientific methods of description and analysis have been used in order to single out advantages and disadvantages of foreign language teachers' preparation in the afterwar period. The attention is accented on the value of pedagogization as the main trend in the process of education and upbringing. The results prove the fact that the first steps in the direction of improving the foreign language teachers' preparation were made. The harmony of theoretical and practical knowledge of students as well as pedagogization should remain the main aspects in the educational process.

Key words: professional education, pedagogization, foreign language teachers, educational process.